

BIBLIOTHECA
SCRIPTORVM GRAECORVM ET ROMANORVM
TEVBNERIANA

VITAE VERGILIANAЕ

EDDIT

L. BRUMMER

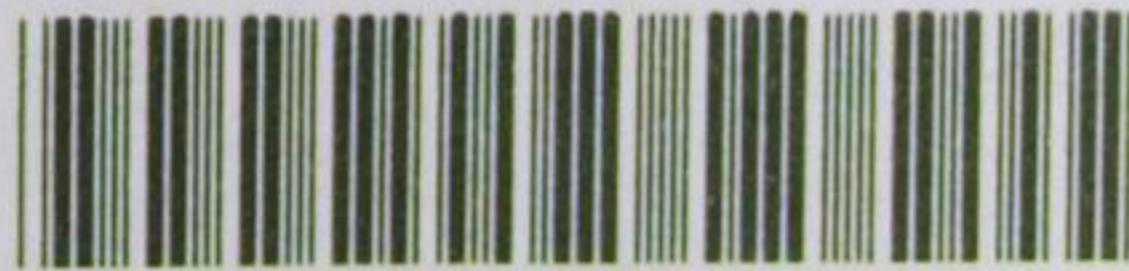
Poet. lat.

435gb

1881

LIPSIAE
IN AEDIBVS B.G. TEVBNERI

UNIVERSITÄTSBIBLIOTHEK LEIPZIG

0008234302

W. as 24 XI 24 Po. lat. 435 gb

AZ. 12. / 34

VITAE VERGILIANAЕ

RECENSUIT

JACOBUS BRUMMER

Sit.

134 Hs 536 F

LIPSIAE IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI MCMXXXIII

(XXIV, 34 S.)

LIPSIAE: TYPIS B. G. TEUBNERI

VITA VERGILII DONATLANA

VERGILII VITA DONATIANA.

P. Vergilius Maro Mantuanus parentibus modicis fuit ac praecipue patre, quem' quidam opificem figulum, plures Magi cuiusdam viatoris initio mercennarium, mox ob industriam generum tradiderunt egregiaeque substantiae silvis coemendis et apibus curandis auxisse reculam. natus est Cn. Pompeio 5 Magno M. Licinio Crasso primum coss. iduum Octobrium die in pago, qui Andes dicitur et abest a Mantua non procul. praegnans eum mater sonniavit enixam se laureum ramum, quem contactu terrae coaluisse et excrevisse ilico in speciem maturae arboris refertaeque variis pomis et floribus, ac se- 10

---

*Excerptum e vita Vergilii Donatiana, quod exstat in
codd. C et K. (v. p. VIIIsqq.).*

pregnans eius mater sonniavit se laureum ramum enixam et 8 eum tacta terra coaluisse et excrevisse ilico in spēm (K, in spēm C) maturae arboris refertae variis pomis et floribus;

quenti luce cum marito rus propinquum petens ex itinere
divertit atque in subiecta fossa partu levata est. ferunt in-
fantem ut sit editus neque vagisse et adeo miti vultu fuisse,
ut haud dubiam spem prosperioris geniturae iam tum daret.
15 accessit aliud praesagium, si quidem virga populea more
regionis in puerperiis eodem statim loco depacta ita brevi
evaluit, ut multo ante satas populos adaequavisset, quae
'arbor Vergilii' ex eo dicta atque etiam consecrata est
summa gravidarum ac fetarum religione et suscipientium
20 ibi et solventium vota. initia aetatis Cremonae egit usque
ad virilem togam, quam XV anno natali suo accepit isdem
illis consulibus iterum [duobus], quibus erat natus, evenit-
que ut eo ipso die Lucretius poeta decederet. sed Vergilius
a Cremona Mediolanum et inde paulo post transiit in urbem.
25 corpore et statura fuit grandi, aquilo colore, facie rusticana,

11 sequenti die rūs petens cum marito in foveam divertit ibique
peperit (floribus ∵ *in marg:* ∵ cuius sompnii misterum Lu-
cretius frater suus poeta dixit ei: brevi tempore filium paries
artificem in poematibus et eum poetis commendare debes *K*²).
infans natus dicitur nec vagisse et valde miti vultu fuisse.

20 inicia etatis Cremona egit usque
ad virilem togam, quam XVII anno accepit.

inde Mediolanum post Romam transiit.
statura grandis cibi et vini minime libidinis in

valetudine varia; nam plerumque a stomacho et a faucibus ac dolore capitis laborabat, sanguinem etiam saepe reiecit, cibi vinique minimi. libidinis in pueros pronioris, quorum maxime dilexit Cebetem et Alexandrum, quem secunda bucolicorum ecloga Alexim appellat, donatum sibi ab Asinio 30 Pollione, utrumque non ineruditum, Cebetem vero et poetam. vulgatum est consuesse eum et cum Plotia Hieria. sed Ascnius Pedianus adfirmat, ipsam postea maiorem natu narrare solitam, invitatum quidem a Vario ad communionem sui, verum pertinacissime recusasse. cetera sane vitae et ore et 35 animo tam probum constat, ut Neapoli Parthenias vulgo appellatus sit, ac si quando Romae, quo rarissime commeabat, viseretur in publico, sectantis demonstrantisque se suffugere<t> in proximum tectum. bona autem cuiusdam exulantis offerente Augusto non sustinuit accipere. possedit 40 prope centiens sestertium ex liberalitatibus amicorum habuitque domum Romae Esquiliis iuxta hortos Maecenatianos, quamquam secessu Campaniae Siciliaeque plurimum uteretur. parentes iam grandis amisit, ex quibus patrem captum oculis et duos fratres germanos, Silonem inpuberem, Flac- 45 cum iam adultum, cuius exitum sub nomine Daphnidis de-

---

pueros pronior, quorum maxime dilexit Cebetem et Alexan- 26
drum, quem in secunda egloga Alexim vocat donatum sibi
ab Asinio Pollione (*C Pollinione K*)

parentes iam grandis amisit patrem captum oculis et 44
duos fratres Silonem inpuberem et Flaccum iam adultum

flet [ecl. V, 20] inter cetera studia medicinae quoque ac **maxime** mathematicae operam dedit. egit et causam apud iudices unam omnino nec amplius quam semel. nam et in 50 sermone tardissimum ac paene indocto similem fuisse Melissus tradidit. poeticam puer adhuc auspicatus in Ballistam ludi magistrum ob infamiam latrociniorum coopertum lapidibus distichon fecit:

55   ‘monte sub hoc lapidum tegitur Ballista sepultus;
nocte die tutum carpe viator iter.’

deinde catalepton et priapea et epigrammata et diras, item cirim et culicem, cum esset annorum XXVI. cuius materia talis est: pastor fatigatus aestu cum sub arbore obdormisset et serpens ad eum proreperet e palude, culex provolavit at- 60 que inter duo tempora aculeum fixit pastori. at ille continuo culicem contrivit et serpentem interemit ac sepulcrum

---

46 (*K, primum adaltum deinde corr. in adultum C*), cuius exi-
cium sub nomine daphnidis deflet.

51   puer adhuc in Balistam ludi ma-
gistrum ob infamiam lat^ociniⁱorum (*C, latciniⁱorum K*) lapi-
dibus coopertum distigon fecit (*C, distichon fecit om. K*)

‘monte sub hoc lapidum tegitur Balista sepultus;
nocte die tutum carpe viator iter.’

57   fecit et culicem cum esset annorum XVI cuius materia
est: pastor cum fatigatus aestu obdormisset et serpens ad
eum reperet (*C, repperet K*), culex provolavit et aculeo
tempora fixit; at ille culicem atritum (?*CK male leguntur*)
et serpentem interemit et sepulchrum culicis statuit et disti-

culici statuit et distichon fecit [412sq.]:

'parve culex, pecudum custos tibi tale merenti
funeris officium vitae pro munere reddit.'

scripsit etiam de qua ambigitur Aetnam. mox cum res Ro- 65
manas inchoasset, offensus materia ad bucolica transiit, ma-
xime ut Asinium Pollionem Alphenumque Varum et Corne-
lium Gallum celebraret, quia in distributione agrorum, qui
post Philippensem victoriam veteranis triumvirorum iussu
trans Padum dividebantur indemnem se praestitissent. deinde 70
<edidit> georgica in honore Maecenatis, qui sibi mediocriter
adhuc noto opem tulisset adversus veterani cuiusdam vio-
lentiam, a quo in altercatione litis agrariae paulum afuit
quin occideretur. novissime Aeneidem inchoavit, argumen-
tum varium ac multiplex et quasi amborum Homeri carmi- 75

gon fecit (*C*, et sepulcrum — fecit *om.* *K*).

'parve culex, pecudum custos, tibi tale merenti
funeris (*C*, parve-funeris *om.* *K*) officium vitae pro mu-
nere reddit.'

bucolica autem scripsit ⁶⁶

maxime ut Asinium Pollionem Alphenum Varum et Cor-
nelium Gallum celebraret, quia in distributione agrorum,
qui post Philipensem victoriam veteranis triumvirorum iussu
dividebantur indenne se praestiterunt. de in (*C sic! dei K*)
georgicam in honore Mecenatis, qui sibi mediocriter adhuc
noto opem tulit adversus veterani cuiusdam violentiam, a
quo in altercatione litis agrarie paulum abfuit, quin oc-
cidetur.

novissime Aeneidem (*C*, *eneide K*) nominibus ac ⁷⁴
rebus Grecis et Latinis communem, in qua Romane simul urbis
(*C* ^Vorbis *K*) et Augusti origo contineretur.

num instar, praeterea nominibus ac rebus Graecis Latinisque commune et in quo, quod maxime studebat, Romanae simul urbis et Augusti origo contineretur. cum georgica scriberet, traditur cotidie meditatos mane plurimos versus 80 dictare solitus ac per totum diem retractando ad paucissimos redigere, non absurde carmen se more ursae parere dicens et lambendo demum effingere [*cf. Gell.* 17, 10, 2 *sq.*]. Aeneida prosa prius oratione formatam digestamque in XII libros particulatim componere instituit, prout liberet quid- 85 que, et nihil in ordinem arripiens. ac ne quid impetum moraretur, quaedam imperfecta transmisit, alia levissimis versibus veluti fulsit, quos per iocum pro tibicinibus interponi aiebat ad sustinendum opus, donec solidae columnae advenirent. bucolica triennio, georgica VII, Aeneida XI perfecit 90 annis. bucolica eo successu edidit, ut in scaena quoque per cantores crebro pronuntiarentur. georgica reverso post Actiacam victoriam Augusto atque Atellae reficiendarum faucium causa commoranti, per continuum quadriduum legit, suscipiente Maecenate legendi vicem, quotiens interpellaretur ipse 95 vocis offensione. pronuntiabat autem cum suavitate, cum lenociniis miris. ac Seneca tradidit Iulum Montanum poetam solitum dicere, involaturum se Vergilio quaedam, si et

78

georgicam

scribens mane plurimos versus dictabat (*K*, distabat *C*), sed tota die retractando ad paucissimos redigebat more ursae se parere versus dicens et lambendo effingere.

vocem posset et os et hypocrisin: eosdem enim versus ipso pronuntiante bene sonare, sine illo inanes esse mutosque. Aeneidos vixdum coptae tanta extitit fama, ut Sextus Pro- 100 pertius non dubitaverit sic praedicare [II, 34, 65]:

‘cedite Romani scriptores, cedite Grai:
nescio quid maius nascitur Iliade’ —

Augustus vero — nam forte expeditione Cantabrica aberat — supplicibus atque etiam minacibus per iocum litteris 105 efflagitaret, ‘ut sibi de Aeneide’, ut ipsius verba sunt, ‘vel prima carminis ὑπογραφή vel quodlibet κῶλον mitteretur.’ cui tamen multo post perfectaque demum materia tres omnino libros recitavit, secundum quartum sextum. sed hunc notabili Octaviae affectione, quae cum recitationi interesset, 110 ad illos de filio suo versus [Aen. VI, 884]: ‘tu Marcellus eris’, defecisse fertur atque aegre facilata est. recitavit et pluribus, sed neque frequenter et ea fere de quibus ambigebat, quo magis iudicium hominum experiretur. Erotēm li- 115 brarium et libertum eius exactae iam senectutis tradunt re- ferre solitum, quondam eum in recitando duos dimidiatos versus complesse ex tempore. nam cum hactenus haberet [Aen. VI, 164]: ‘Misenum Aeoliden’, adiecisse: ‘quo non praestantior alter’, item huic [Aen. VI, 165]: ‘aere ciere viros’, simili calore iactatum subiunxisse: ‘martemque accen- 120 dere cantu’, statimque sibi imperasse ut utrumque volumini adscriberet.

anno aetatis quinquagesimo secundo impositurus Aeneidi summam manum statuit in Graeciam et in Asiam secedere

anno etatis LII impositurus Aeneidi summam manum 123 statuit in Graeciam et in Asiam secedere triennioque con-

125 triennioque continuo nihil amplius quam emendare ut reli-
qua vita tantum philosophiae vacaret. sed cum ingressus
iter Athenis occurisset Augusto ab oriente Romam rever-
tenti destinaretque non absistere atque etiam una redire,
dum Megara vicinum oppidum ferventissimo sole cognoscit,
130 languorem nactus est eumque non intermissa navigatione
auxit ita ut gravior aliquanto Brundisium appelleret, ubi
diebus paucis obiit XI Kal. Octobr. Cn. Sentio Qu. Lucretio
coss. ossa eius Neapolim translata sunt tumuloque condita,
qui est via Puteolana intra lapidem secundum, in quo disti-
chon fecit tale:

*'Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope; cecini pascua rura duces.'*

heredes fecit ex dimidia parte Valerium Proculum fratrem
alio patre, ex quarta Augustum, ex duodecima Maecenatem,
140 ex reliqua L. Varium et Plotium Tuccam, qui eius Aeneida
post obitum iussu Caesaris emendaverunt. de qua re Sulpicii
Carthaginiensis exstant huiusmodi versus:

125 tinuo nihil aliud quam (*K*, quod? *C*) emendare ut post philosophiae vacaret.

126 sed cum ingressus
iter Athenis occurisset Augusto ab oriente Romam rever-
tenti destinaretque non absistere atque etiam una reddire
(CK) ferventissimo sole langorem incidit eumque non inter-
missa navigatione hausit graviorque Brundusium (C, Brun-
dusium t̄K) appulit ubi diebus paucis obiit

133 ossa eius Neapolim translata sunt tumuloque condita,
qui est via Puteolana intra secundum lapidem in quo disti-
chon est, quod ipse fecerat:

'Mantua me genuit. Calabri rapuere, tenet nunc
Partenope; cecini pascua rura duces.'

'iusserat haec rapidis aboleri carmina flammis
Vergilius, Phrygium quae cecinere ducem.

Tucca vetat Variusque; simul tu, maxime Caesar,
non sinis et Latiae consulis historiae.

infelix gemino cecidit prope Pergamon igni,
et paene est alio Troia cremata rogo.'

egerat cum Vario, priusquam Italia decederet, ut si quid sibi accidisset, Aeneida combureret; at is ita facturum se pernegerat. igitur in extrema valetudine assidue scrinia desideravit, crematurus ipse; verum nemine offerente nihil quidem nominatim de ea cavit. ceterum eidem Vario ac simul Tuccae scripta sua sub ea conditione legavit, ne quid ederent, quod non a se editum esset. edidit autem auctore Augusto Varius, 155 sed summatim emendata, ut qui versus etiam imperfectos, si qui erant, reliquerit. quos multi mox supplere conati non perinde valuerunt ob difficultatem, quod omnia fere apud eum hemistichia absoluto perfectoque sunt sensu, praeter illud [*Aen.* III, 340]: 'quem tibi iam Troia'. Nisus grammaticus audisse se a senioribus aiebat, Varium duorum librorum ordinem commutasse, et qui nunc secundus sit in tertium locum transtulisse, etiam primi libri correxisse principium, his versibus demptis:

---

egerat cum Varo priusquam Italia decederet, ut si quid sibi 149
accidisset (*K*, accedisse *C*) Aeneida combureret.

cui et Tuccae simul 153

moriens mandavit ne quid ederent, quod non a se editum esset.

Varus etiam principium correxit versibus his demptis: 163

- 165   'ille ego qui quondam gracili modulatus avena
           carmina et egressus silvis vicina coegi,
           ut quamvis avido parerent arva colono,
           gratum opus agricolis, at nunc horentia Martis —
           arma virumque cano'.
- 170   obtrectatores Vergilio numquam defuerunt, nec mirum,
           nam nec Homero quidem. prolatis bucolicis Numitorius
           quidam rescripsit antibucolica, duas modo eclogas sed in-
           sulsissime παρωδήσας, quarum prioris initium est:
           'Tityre, si toga calda tibi est, quo tegmine fagi?'
- 175 sequentis:

'dic mihi Damoeta: cuium pecus anne Latinum?
           non. verum Aegonis nostri sic rure locuntur'.
     alius recitante eo ex georgicis [I, 299]: 'nudus ara, sere nu-
           dus' subiecit: 'habebis frigore febrem'. est et adversus Aeneida
 180 liber Carvili Pictoris, titulo Aeneomastix. M. Vipsanius a
     Maecenate eum suppositum appellabat novae cacozeliae re-
     pertore, non tumidae nec exilis, sed ex communibus verbis
     atque ideo latentis. Herennius tantum vitia eius, Perellius
     Faustus furta contraxit. sed et Q. Octavi ομοιοτήτων
 185 octo volumina quos et unde versus transtulerit continent.

-
- 165   'ille ego qui quondam gracili modulatus avena
           carmina et egressus silvis vicina coegi,
           ut quamvis avido parerent arva colono,
           gratum opus agricolis, at nunc horrentia Martis —
           arma virumque cano'.

Asconius Pedianus libro, quem contra obtrectatores Vergili scripsit, pauca admodum obiecta ei proponit eaque circa historiam fere et quod pleraque ab Homero sumpsisset; sed hoc ipsum crimen sic defendere adsuetum ait: 'cur non illi quoque eadem furta temptarent? verum intellectu- 190 ros facilius esse Herculi clavam quam Homero versum subripere'. et tamen destinasse secedere ut omnia ad satietatem malevolorum decideret.

quoniam de auctore summatim diximus, de ipso carmine iam dicendum est, quod bifariam tractari solet, id est ante 195 opus et in ipso opere. ante opus titulus causa intentio. 'titulus', in quo quaeritur cuius sit quid sit; 'causa' unde ortum sit et quare hoc potissimum sibi ad scribendum poeta praesumpserit; 'intentio', in qua cognoscitur, quid efficere conetur poeta. in ipso opere sane tria spectantur: numerus 200 ordo explanatio.

quamvis igitur multa *ψευδεπίγραφα*, id est falsa inscriptio sub alieno nomine sint prolata, ut Thyestes tragoedia huius poetae, quam Varius suo nomine edidit, et alia huiusmodi, tamen bucolica liquido Vergilii esse minime dubitan- 205 dum est, praesertim cum ipse poeta, tamquam hoc metuens, principium huius operis et in alio carmine suum esse testatus sit dicendo [*georg.* IV, 565 sq.]:

---

tractatus ante opus et in ipso opere. ante 195
opus titulus, causa intentio.

titulus cuius sit opus, causa unde 197
ortum sit et quare hoc potissimum sibi praesumpsit. intentio quid efficere conetur. in ipso opere numerus, ordo,
explanatio.

210   ‘carmina qui lusi pastorum audaxque iuventa,
Tityre, te patulae cecini sub tegmine fagi’.

bucolica autem et dici et recte, vel hoc indicio probasse suffecerat, quod eodem nomine apud Theocritum censeantur; verum ratio quoque monstranda est. tria genera pastorum sunt, quae dignitatem in bucolicis habent, quorum 215 minimi sunt qui *αἰπόλοι* dicuntur a Graecis, a nobis caprarii; paulo honoratiores qui *μηλονόμοι ποιμένες* id est opiliones dicuntur; honoratissimi et maximi, qui *βούκολοι*, quos bubulos dicimus. unde igitur magis decuit pastorali carmini nomen imponi nisi ab eo gradu, qui fere apud pastores ex-220 cellentissimus invenitur? ‘causa’ dupliciter inspici solet, ab origine carminis et a voluntate scribentis. originem autem bucolici carminis alii ob aliam causam ferunt. sunt enim qui a Lacedaemoniis pastoribus Dianae primum carmen hoc redditum dicant, cum eidem deae per bellum, quod toti 225 Graeciae illo tempore Persae inferebant, exhiberi per virgines de more non posset. alii ab Oreste circa Siciliam

211 bucolica Virgilii est titulus. bucolica etiam apud Theocritum nominantur. sunt enim tria genera pastoralia, quae dignitatem in bucolicis habent. minimi sunt caprarii, honoratiores opiliones, bubuli maximi, a quo gradu digniori nomen datur pastorali carmini.

220   causa dupliciter inspicitur, ab origine carminis et a voluntate scribentis.

221 ‘originem’ bucolici carminis alii ob aliam causam dicunt. alii dicunt primum hoc carmen redditum Diane a Lacedaemoniis pastoribus, cum ei dee virgines de more non possent hynnos (*K*, innos *C*) pro (*per sive pro C?*) bello reddere.

226   alii ab Horeste tempestate delato circa Siciliam

vago id genus carminis Diana redditum locuntur, et redditum per ipsum atque pastores, quo tempore de Scythia Taurica cum sorore profugerat, subrepto numinis simulacro et celato in fasce lignorum unde Fascelinam Dianam per- 230 hibent nuncupatam; apud cuius aras Orestes per sacerdotem eiusdem numinis Iphigeniam, sororem suam a parricidio fuerat expiatus. alii Apollini *vouīω* pastorali scilicet deo, qua tempestate Admeto boves paverat. alii Libero Nymphae et Satyrorum et id genus numinum principi, qui 235 bus placet rusticum carmen; alii Mercurio Daphnidis patri, pastorum omnium principis et apud Theocritum et apud hunc ipsum poetam; alii in honorem Panos scribi putant peculiariter pastoralis dei, item Sileni, Silvani atque Faunorum. quae cum omnia dicantur, illud erit probabilissi- 240 mum, bucolicum carmen originem ducere a priscis temporis-

vago et a pastoribus (s. s. quoscumque canit C) Diane red- 227 ditum cum de Scythia cum sorore expiatus fugeret subrepto simulacro et in fasce lignorum celato (C, colato K) unde et Diana Fascelina dicitur.

alii Apollini pastorali deo, 233
 alii Libero Nymphae et Satyrorum (C, Saturorum K), quibus placet rusticum carmen; alii Mercurio patri (C, patris K) Daphnidis pastorum (K, p *scissura* C) omnium principis apud Theocritum et apud istum; alii in honorem Panos item Sileni, Silvani et Faunorum.

quicquid autem horum sit constat 240
 (K, *scissura* C) hoc carmen originem ducere a priscis tem-

bus, quibus vita pastoralis exercita <est> et ideo velut aurei saeculi speciem in huiusmodi personarum simplicitate cognosci, et merito Vergilium processurum ad alia carmina 245 non aliunde coepisse nisi ab ea vita, quae prima in terris fuit. nam postea rura culta et ad postremum pro cultis et feracibus terris bella suscepta. quod videtur Vergilius in ipso ordine operum suorum voluisse monstrare cum pastores primo deinde agricolas canit et ad ultimum bellatores. 250 restat ut, quae causa voluntatem' attulerit poetae bucolica potissimum conscribendi considerare debeamus. aut enim dulcedine carminis Theocriti ad imitationem eius illectus est, aut ordinem temporum secutus est circa vitam humanam, quod supra diximus, aut cum tres modi sint elocutionum, quos $\chi\alpha\rho\alpha\kappa\tau\eta\varrho\alpha\varsigma$ Graeci vocant, $\iota\sigma\chi\nu\circ\varsigma$ qui tenuis, $\mu\acute{e}\sigma\circ\varsigma$ qui moderatus, $\acute{\alpha}\delta\varrho\circ\varsigma$ qui validus intellegitur, credibile erit Vergilium, qui in omni genere praevaleret bucolica ad primum modum, georgica ad secundum, Aeneidem ad tertium voluisse conferre. an ideo potius bucolica scripsit,

---

242 poribus, quibus (*K*, qui litis? *C*) vita pastoralis exercita fuit et ideo velut aurei (*C*, aviti *K*) saeculi speciem in huiusmodi (*K*, h *scissura* modi *C*) personarum simplicitate cognosci. cepit ergo Virgilius ab ea vita, quae prima fuit in terris. postquam rura culta inde pro cultis et feracibus terris bella suscepta sunt.

250 causa autem voluntatis cur hoc potius Virgilius elegit est (*K*, et *C*) quod dulcedine carminis Theocriti ad imitationem eius illectus est vel ordinem temporis secutus circa humanam vitam, ut diximus, vel secundum tres modos elocutionum quos (*K*, quo *C*) Greci characteras (*K*, characteres *C*) vocant iusta (*CK sic!*) tenuem bucolica, iusta (*CK*) medium georgica, iusta (*CK*) altum Aeneida fecit (*C, corr. ex fuit K¹*); utpote qui in omni genere valuit vel potius bucolica fecit ut in eiusmodi poemate quod (?*CK*) magis va-

ut in eiusmodi poemate quod et paulo liberius et magis 260
 varium quam cetera est, facultatem haberet captandae Cae-
 saris indulgentiae repetendique agri? quem amiserat ob
 hanc causam. occiso in curia die iduum Martiarum C. Cae-
 sare, cum Augustum Caesarem paene puerum sibi veterani
 non abnuente senatu ducem constituisserent, exorto civili 265
 bello Cremonenses cum ceteris eiusdem studii adversarios
 Augusti Caesaris adiuverunt. unde factum est, ut cum vic-
 tor Augustus in eorum agros veteranos deduci iussisset, non
 sufficiente agro Cremonensium Mantuani quoque, in quibus
 erat etiam poeta Vergilius, maximam partem finium suo- 270
 rum perderent eo quod vicini Cremonensibus fuerant. sed
 Vergilius merito carminum fretus et amicitia quorundam
 potentium centurioni Arrio cum obsistere ausus esset, ille
 statim, ut miles, ad gladium manum admovit, cumque se
 in fugam proripuisset poeta, non prius finis persequendi 275
 fuit, quam se in fluvium Vergilius coniecisset atque ita in

---

rium et paulo liberius est quam cetera et facultatem habe- 261
 ret captande Caesaris veniae et repetendi agri, quem amisit,
 quia enim Augusto Caesaris ulti Cremona (*C*, Cremonia
K) obstitit.

peracta victoria eius agri vete- 267
 ranis divisi sunt, qui cum non sufficeret etiam Mantuani
 additi sunt ex parte, quia erant vicini.

sed 271

Virgilius fama carminum et amicicia quorundam potentium
 fretus cum centurioni Arrio (*C* Harrio *K*) obsisteret (*C*,
 absistere *K*), ille manum ad gladium admovit nec fugien-
 tem persequi destitit, donec ille in fluvium cum iectus (*sic*

alteram ripam enatavisset. sed postea et per Maecenatem et per triumviros agris dividendis Varum, Pollionem et Cornelium Gallum fama carminum commendatus Augusto et agros 280 recepit et deinceps imperatoris familiari amore perfruitus est.

'intentio' libri quam *σκοπόν* Graeci vocant, in imitatione Theocriti poetae constituitur, qui Siculus ac Syracusanus fuit. est intentio etiam in laude Caesaris et principum ceterorum, per quos in sedes suas atque agros rediit, unde effectus finisque carminis et delectationem et utilitatem secundum praecepta confecit. quaeri solet, cur non ultra quam decem eclogas conscripserit, quod nequaquam mirum videbitur ei qui consideraverit varietatem scaenarum pastoralium ultra hunc numerum non potuisse proferri, praesertim 290 cum ipse postea circumspectior Theocrito, ut ipsa res indicat, videatur metuere, ne illa ecloga, quae Pollio inscribitur minus rustica iudicetur, cum id ipsum praestruit, dicens [bucol. IV, 1]: 'Sicelides musae paulo maiora canamus' et item similiter in aliis duabus facit. illud tenendum esse 295 praedicimus, in bucolicis Vergilii neque nusquam neque

---

277 CK) ad alteram ripam enatavit. sed post per Mecenatem et per triumviros (K, triumvires C) Varum Pollionem et Cornelium Gallum commendatus (K, cummendatus C) Augusto et agros recepit et familiariter habitus est.

281 intentio libri est in imitatione Teocriti, qui Siculus et Siracusanus fuit et etiam in laude Cesaris et principum per quos sua recepit.

288 X eglogue sunt iuxta (K, iusta C) varietatem scena-
rum pastoralium.

ubique aliquid figurate dici, hoc est per allegoriam. vix enim propter laudem Caesaris et amissos agros haec Vergilio conceduntur, cum Theocritus simpliciter conscripserit, quem hic noster conatur imitari.

sequitur id quod in ipso carmine tractari solet, id est 300 numerus ordo explanatio.

‘numerus’ eclogarum manifestus est, nam decem sunt, ex quibus proprie bucolicae septem esse creduntur, quod ex his excipientur Pollio, Silenus et Gallus. prima igitur continet conquestionem publicam, privatam gratulationem de 305 agro et dicitur ‘Tityrus’; secunda amorem pueri et dicitur ‘Alexis’: tercia certamen pastorum et dicitur ‘Palaemon’; quarta genethliacum et dicitur ‘Pollio’; quinta ἐπιτάφιον et dicitur ‘Daphnis’; sexta μεταμόρφωσεις et dicitur ‘Varus’ vel ‘Silenus’; septima delectationem pastorum et dicitur 310 ‘Corydon’; octava amores diversorum sexuum et dicitur ‘Damon’ vel ‘farmaceutria’; nona propriam poetae con-

non ubique per allegoriam sed tamen 296 aliquantum et hoc propter laudem Caesaris et amissos agros, cum Teocritus simpliciter scripsit.

in opere tractatus: numerus ordo explanatio.

301

‘numerus’ eglogarum (*C*, egglogarum *K*) patet, quia 302 decem sunt, ex quibus VII proprie bucolice sunt, quia ex his excipiuntur Pollio Silenus et Gallus et prima continet conquestionem (*K*, cum questionem *C*) publicam et privata de agro (dea ^o *CK*) gratulationem et dicitur Titirus; secunda amorem pueri et dicitur Alexis; tercia certamen pastorum et dicitur Palemone; quarta genetaliacum et dicitur Pollio; quinta epitaphium et dicitur Daphnis (*C*, Da-^ñnis *K*); VI metamorfosis et dicitur Varus vel silenus; VII delectacionem pastorum et dicitur Coridon; VIII mores diversorum sexuum et dicitur Damon vel farmaceutria; IX pro-

questionem de amisso agro et dicitur 'Moeris'; decima desiderium Galli circa Volumniam Cytheridem et dicitur
315 'Gallus'.

quod ad 'ordinem' spectat, illud scire debemus, in prima tantum et in ultima ecloga poetam voluisse ordinem reservare, quando in altera principium constituerit, ut in georgicis ait [georg. IV, 566]: 'Tityre, te patulae cecini sub
320 tegmine fagi', in altera ostenderit finem, quippe cum dicat [bucol. X, 1]: 'extremum hunc, Arethusa, mihi concede laborem'. verum inter ipsas eclogas naturalem consertumque ordinem nullum esse certissimum est. sed sunt qui dicant, initium bucolici carminis non 'Tityre' esse sed [bucol. VI, 1]:
325 'prima Syracusio dignata est ludere versu'.

superest 'explanatio', quam in ordinem digeremus, cum praedixerimus, illud imprimis tenendum esse, bucolicum poema usque adeo ab heroico charactere distare, ut versus quoque huius carminis suas quasdam caesuras habeant et
330 suis legibus distinguantur. nam cum tribus his probetur metrum: caesura scansione modificatione. non erit bucolicus

---

312 priam poete conquestionem de amisso agro et dicitur Meris;
X^{ma} (C, ma X K) desiderium Galli circa Polimnia Cithridem et dicitur Gallus.

316 quod ad originem spectat in prima tantum et in extrema ordinem servat cum in altera principium constituit ut in georgicis ait:

324 Titire tu (K, t. C) p. c. s. t. f.
in altera (K, alteram C) finem ostendit: extremum hunc Arethusa (h careñ CK) mihi c. l.; sed inter ipsas eclogas (egtas CK) nullus naturalis ordo est.

326 'explanatio' in ordinem digeretur.

versus, nisi in quo et primus pes partem orationis absoluterit, et tertius trochaeus fuerit in caesura, et quartus pes dactylus magis quam spondeus partem orationis terminaverit, quintus et sextus pes cum integris dictionibus fuerint, 335 quod tamen Vergilius a Theocrito saepe servatum victus operis difficultate neglexit. in solo principio incertum industria sive casu bucolico versu posito. nam 'Tityre' dactylus pes partem orationis absolvit. 'Tityre tu patulae recubans' tertium trochaeum circa <re> praepositionem quam- 340 vis de composita dictione conclusit. 'Tityre tu patulae recubans sub' [tegmine fagi] quartum spondeum pro dactylo cum parte orationis exhibuit; 'tegmine fagi' integrum comma perfecit, cuius rei diligentiam licet in Theocriti multis versibus admirari.

345

CETERAE VITAE VERGILIANAE.

PHILARGYRIUS.

*P = cod. Paris. lat. 11308 saec. IX. vid. praef. p. XIII
N = cod. Paris. lat. 7960 saec. X. vid. praef. p. XII*

VITA I.

IN NOMINE DEI SVMMI IN BVCOLICA PAVCA ORDINANTVR FONA.

Virgilius in operibus suis secutus est diversos poetas, Homerum in Aeneidis, Theocritum in bucolicis, Hesiodum in georgicis. et cum georgica scribebat, traditur cotidie meditatus a mane plurimos versus dictasse solitus ac per totum diem retractando ad paucissimos redigere. 5

tres modi locutionum sunt, quos $\chi\alpha\varrho\alpha\kappa\tau\tilde{\eta}\varrho\alpha\varsigma$ Graeci vocant, $\iota\sigma\chi\nu\circ\varsigma$ qui tenuis, $\mu\acute{e}\sigma\circ\varsigma$ qui moderatus, $\grave{\alpha}\delta\varrho\circ\varsigma$ qui validus intellegitur. tribus modis carmen inducitur. est enim 10 modus $\delta\varrho\alpha\mu\alpha\tau\iota\kappa\circ\varsigma$, est $\acute{\epsilon}\xi\eta\gamma\eta\tau\iota\kappa\circ\varsigma$, est $\mu\acute{\iota}\kappa\tau\circ\varsigma$. $\delta\varrho\alpha\mu\alpha\tau\iota\kappa\circ\varsigma$ est, in quo personae inducuntur, $\acute{\epsilon}\xi\eta\gamma\eta\tau\iota\kappa\circ\varsigma$ qui et $\delta\iota\delta\alpha\sigma\kappa\alpha\lambda\iota\kappa\circ\varsigma$

dicitur, in quo poeta solus loquitur, $\mu\alpha\kappa\tau\circ\delta$ est ex utroque constans.

15 Virgilius Maro Mantuanus parentibus modicis fuit ac prae-
cipue patre tenui. quidam opificem figulum, plures magistri,
quidam viatoris initio mercennarium et silvis colendis ac
apibus recurandis operam dedisse tradiderunt. natus est sub
Gneio Pompeio Magno et Marco Licinio Crasso consule,
20 iduum octavo die in pago qui Andes dicitur haut procul a
Mantua. praegnans autem mater eius somniavit enixam se
laurum ilico in speciem maturae arboris refertaque variis
pomis ac floribus transfiguratam, et cetera vidisse in somnis
de eodem puer, quae hic non sunt. initia aetatis Cremonae
25 transegit usque ad virilem, quam septimo decimo anno a
natali suo suscepit, evenitque, ut eo ipso die Lucretius poeta
decederet. a Cremona ad Mediolanum et inde paulo post
transiit ad urbem. corporis statura fuit grandi, aquilino co-
lore, valitudine varia. nam plerumque a stomacho ac dolore
30 capitis laborabat, sanguinem merum saepe reiecit neque mi-
nimae libidinis in pueros proprios, sed proni amoris, quo-
rum alterum maxime dilexit Cebetem et Alexandrum, quem

secunda bucolicorum ecloga Alexin appellat donatum sibi
ab Asinio Pollione. cetera autem vita et animo et ore praeter
avaritiam probus fuit. unde et bona cuiusdam exulantis 35
offerente Augusto non sustinuerat accipere. ac si quando
Romae, quo rarissime coibat, viseretur in publico, sectantes
demonstrantesque fugiebat in proximum tectum. habuitque
domum Romae Esquiliis iuxta hortos Maecenatianos, quam-
quam secessu Campaniae Siciliaeque plurimum uteretur. 40
parentes iam grandis amisit ex quibus patrem captum oculis
et duos fratres germanos Silonem inpuberem, Flaccum iam
adultum, cuius exitium sub nomine Daphnidis deflet. inter
cetera studia medicinae quoque et maxime mathematicae
operam dedit, egit et causam apud iudices unam omnino, 45
non amplius quam semel. nam et in sermone tardissimus ac
paene indoctus. sed poeticam adhuc auspicatus in Ballistam
ludi magistrum, qui erat in Calabria, ob infamiam latro-
ciniorum coopertum lapidibus distichon fecit. distichon autem
duorum versuum clausula, quam in poemate brevem sen- 50
tentiam dicimus.

'monte sub hoc lapidum tegitur Ballista sepultus:
nocte die tutum carpe viator iter.'

deinde catalepton et Priapea et epigrammata et diras, item
55 Cirim Culicem, cum esset annorum XVI. cuius materia talis
est: pastor fatigatus aestu cum sub arbore [pro calore] dor-
misset et serpens ad eum proreperet e palude, culex pro-
volavit atque inter duo tempora aculeum fixit pastori. at
ille continuo culicem contrivit et serpentem interemit ac se-
60 pulcrum culici statuit et distichon fecit:

'parve culex, pecudum custos tibi tale merenti
funeris officium vitae pro numere reddit.'

scripsitque bucolica rogatu consulum quorundam, per quos
in sedes suas et in agros rediit. exorto enim civili bello inter
65 Augustum et Cassium, Brutum et Antonium, cuius copias
contra Augustum Cremonenses susceperunt, factum est, ut
victor Augustus in eorum agros veteranos deduci iuberet
milites et non sufficiente agro Cremonensium Mantuani quo-
que, in quibus erat poeta Virgilius, maximam partem finium

perdidissent eo, quod vicini Cremonensibus fuerunt, sed Virgilius merito carminum fretus, amicitia quorundam potentium et fama carminum commendatus, ab Augusto amissos agros recepit et deinceps imperatoris familiari amore perfunctus est. Virgilius in operibus diversos secutus est. in imitatione enim Theocriti, poetae Siculi et Syracusani, scripsit bucolica in laudem Caesaris et principum ceterorum, per quos agri redditi sunt, Asini scilicet Pollionis Alphenique Vari et Corneli Galli. scripsit georgica in honorem Maecenatis, qui sibi mediocriter adhuc ignoto opem tulit. nam cum veterano centurioni resistere ausus esset Virgilius, statim, ut miles, adprehendens gladium in fugam coegit poetam. quin finis persequendi non fuit, priusquam in fluvium Virgilius se conieciisset et in alteram ripam transnafasset. in georgicis Hesiodum, qui de Ascra insula fuit. novissime scripsit Aeneida in honorem Caesaris, ut virtutes Aeneae, ex cuius genere cupiebat esse, suo carmine ornaret, Homerum secutus.

bucolica triennio scripsit, quae et eo successu edidit, ut in scena quoque per cantores crebro recitarentur. georgica septem annis, Aeneida undecim annis scripsit.

90 obtrectatores Virgilio numquam defuerunt nec mirum, nam nec Homero quidem, eo quod pleraque ab Homero sumpsit. unde, cum quosdam versus ad verbum transtulisset, compilator veterum diceretur. sed hoc ipsum crimen sic defendere consuevit: cur non illi quoque eadem fulta temptarent? 95 verum intellecturos, facilius esse clavam Herculi extorquere de manu, quam Homero versum subripere.

Virgilius anno Augusti vicesimo quinto Brundisi moritur Sentio Saturnino et Lucretio Cinna consulibus. ossa eius Neapolim translata in secundo ab urbe miliario sepeliuntur 100 titulo eiusmodi superposito, quem ipse moriens dictaverat:

‘Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope; cecini pascua rura duces.’

Varius et Tucca Vergilii et Horatii contubernales poetae habentur inlustres, qui Aeneidos postea libros emendaverunt, 105 sub ea conditione, ut nihil delerent.

quoniam de auctore diximus, de ipso carmine dicendum. quamvis igitur multa alia inscriptione sub aliena sint prolatata et Varius sub nomine suo edidit, tamen bucolica li-

quido Virgilii esse minime dubitandum, praesertim cum ipse poeta tamquam hoc metuens principium huius operis et in 110 alio carmine suum esse testatus sit dicendo:

'carmina qui lusi pastorum audaxque iuventa,
Tityre, te patulae cecini sub tegmine fagi'

bucolica autem et dici et recte dici vel hoc indicio probari sufficerat, quod eodem nomine apud Theocritum censeantur. 115 verum ratio quoque monstranda est.

tria genera pastorum sunt, qui dignitatem in bucolicis habent, quorum minimi caprarii, paulo honoratores opiliones, honoratissimi bucolici. unde igitur magis decuit pastorali carmini nomen inponi, nisi ab eo gradu, qui fere apud pa- 120 stores excellentissimus est inventus?

quaeri solet, unde originem dicit bucolicum carmen. non nulli a Lacedaemoniis originem sumpsisse opinantur. namque transgresso Xerxe in Graeciam [rege Persarum], cum Spartanae virgines sub hostili metu neque egredi urbem 125 neque pompam chorumque colere potuerunt aramque Diana de more exerceret urbe pastorum, ne sine religione prae- terirent, eundem usum inconditis cantibus celebraverunt appellaveruntque bucolicum a bubus. alii ab Oreste circa Si-

130 ciliam vago id genus carminis Diana redditum, sed ipsum atque pastores dicunt, quo tempore de Scythia Taurica cum sorore profugerat, subrepto numinis simulacro et lato in fasce lignorum. unde et Fascelinam Dianam perhibent nuncupatam. apud cuius aras Orestes per sacerdotem eiusdem 135 numinis Iphigeniam, sororem suam, a parricidio fuerat expiatus. alii Apollini *voulo*, pastorali scilicet Deo, qua tempestate Admeti boves paverat, alii Libero Nymphaeum et Satyrorum et id genus numinum principi, quibus placet rusticum carmen. alii Mercurio, Daphnidis patri, pastorum omnium principis. alii in honorem Panos peculiariter scribi putant. plerique a Syracusanis primum compositum. quae cum omnia dicantur, illud erit probatissimum, bucolicorum carmen originem ducere a priscis temporibus, quibus vita pastoralis exercebatur.

145 quaeritur, quo ordine Virgilius sua carmina composuerit. et merito non aliunde coepit nisi ab ea vita, quae prima in terris fuit. nam postea rura culta et postremum pro cultis terris bella suscepta, quod videtur Virgilius in ipso ordine operum suorum voluisse monstrare, cum pastores primo,

deinde agricolas canit et ad ultimum bellatores. ergo in- 150
cultam primum et pastoralem vitam hominibus fuisse buco-
licis indicat, post necessarias mortalibus fruges et usum agro-
rum inventum georgicis ostendit, perinde cupiditate possi-
dendi extensione finium ad arma usque perventum est.

aut (quia) tres modi locutionum sunt, quos $\chi\alpha\rho\alpha\kappa\tau\eta\rho\alpha\varsigma$ 155
Graeci vocant, tenuis, moderatus, validus, credibile erit Vir-
gilium, qui omni genere scientiae praevaleret, bucolica ad
primum modum, georgica ad secundum, Aeneida ad tertium
voluisse conferre.

intentio libelli, quem $\sigma\kappa\pi\pi\tau\omega\nu$ Graeci vocant, in imitatione 160
Theocriti poetae constituitur, qui Siculus ac Syracusanus
fuit, et in laudem Caesaris et principum ceterorum, per quos,
ut supra diximus, in sedes suas atque agros rediit. effectus
finisque carminis et delectationem et utilitatem secundum
praeceptum continet. 165

quaeri solet, cur non ultra quam X eclogas scripsit. quod
nequaquam mirum videbitur, qui consideraverit, varietatem
scaenarum pastoralium ultra hunc numerum non potuisse
proferri; cum ipse poeta circumspectior Theocrito, ut ipsa

170 resindicat, videatur metuere, ne illa ecloga, quae Pollio inscribitur, minus rustica iudicetur, cum [non] id ipsum praestruit.

VITA II.

Virgilius Maro in pago qui Andes dicitur haut procul a Mantua nascitur Pompeio et Crasso consulibus. Virgilius Brundisi moritur XI k. Oct. Sentio Saturnino et Lucretio Cinna consulibus nono Ptolomaei regis anno, cui apud Aegyptum Cleopatra in regnum successit, Augusti Caesaris XXVI regni anno, ante annos XVI Christi nativitatis. ossa eius Neapolim translata in secundo ab urbe miliario sepeliuntur titulo huiusmodi superscripto, quem ipse moriens dictavit:

'Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
10 Parthenope: cecini pascua rura duces'.

FOCAE GRAMMATICI VRBIS ROMAE VITA VERGILII.

P = Parisinus lat. 8093 saec. IX v. praef. p. XIII.

PRAEFATIO.

O vetustatis memoranda custos,
regios actus simul et fugaces
temporum cursus docilis referre,
aurea Clio,

tu nihil magnum sinis interire,
nil mori clarum pateris, reservans
posteris prisci monumenta saecli
condita libris.

sola fucatis variare dictis
paginas nescis, set aperta quicquid
veritas prodit, recinis per aevum
simplice lingua.

tu senescentes titulos avorum
flore durantis reparas iuventae
militat virtus tibi; te notante
crimina pallent.

tu fori turbas strepitusque litis
effugis dulci moderata cantu,
nec retardiri pateris loquellas
compede metri.

5

10

15

20

his fave dictis! retegenda vita est
 vatis Etrusci modo, qui perenne
 Romulae voci decus adrogavit
 carmine sacro:

VITA VERGILII.

25 Maeonii specimen vatis veneranda Maronem
 Mantua Romuleae generavit flumina linguae.
 quis facunda tuos toleraret Graecia fastus,
 quis tantum eloquii potuisset ferre tumorem,
 aemula Vergilium tellus nisi Tusca dedisset?
 30 huic genitor figulus, Maro nomine, culter agelli
 ut referunt alii tenui mercede locatus,
 sed plures figulum. quis non miracula rerum
 haec stupeat? dives partus de paupere vena
 enituit: figuli soboles nova carmina finxit.
 35 mater Polla fuit Magii non infima proles,
 quem sacerum probitas fecit iam clara Maroni.
 haec cum maturo premeretur pondere ventris,
 ut solet in somnis animus ventura repingens
 anxius e vigili praesumere gaudia cura,
 40 Phoebei nemoris ramum fudisse putavit.
 o sopor indicium veri! nil certius umquam
 cornea porta tulit. facta est interprete lauro
 certa parens onerisque sui cognoverat artem.
 consule Pompeio vitalibus editus auris

et Crasso tetigit terras quo tempore Chelas
iam mitis Phaethon post Virginis ora receptat.
infantem vagisse negant. nam fronte serena
conspexit mundum, cui commoda tanta ferebat.
ipse puerperiis adratis laetior orbis:
terra ministravit flores et munere verno 45
herbida supposuit puero fulmenta virescens.
praeterea, si vera fides (set vera probatur),
lata cohors apium subito per rura iacentis
labra favis texit dulces fusura loquellas.
hoc quondam in sacro tantum mirata Platone
indictum linguae memorat famosa vetustas. 50
set Natura parens properans extollere Romam
et Latio dedit hoc, ne quid concederet uni.
insuper his genitor, nati dum fata requirit,
populeam sterili virgam mandavit harenae,
tempore quae nutrita brevi, dum crescit in omen 55
altior emicuit cunctis, quas auxerat aetas.
haec propter placuit puerum committere Musis
et monstrare viam victurae in saecula famae.
tum Ballista rudem lingua titubante receptum
instituit primus; quem nox armabat in umbris 60
grassari solitum. crimen doctrina tegebatur.
mox patefacta viri pressa est audacia saxis.
incidit titulum iuvenis, quo pignera vatis
edidit. auspiciis suffecit poena magistri. 65
['Monte sub hoc lapidum tegitur Ballista sepultus;
nocte die tutum carpe viator iter'.]
nos tamen hos brevius, si fas simulare Maronem:
'Ballistam sua poena tegit, via tuta per oras'.
['Hic Ballista iacet: certo pede perge viator']. 70
75

- [‘Carcere montoso clausus Ballista tenetur;
securi fraudis pergite nocte, viri’.]
- [‘Quid trepidas tandem gressu pavitante viator?
nocturnum furem saxeus imber habet’.]
- 80 [‘Ballistae vitam rapuit lapis: ipse sepulcrum
intulit. umbra nocens pendula saxa tremit’.]
- [‘Crimina latronis dignissima poena coercet:
duritiam mentis damnat ubique lapis’.]
- 85 hinc culicis tenui praelusit funera versu:
‘Parve culex, pecudum custos tibi tale merenti
funeris officium vitae pro munere reddit’.
- tum tibi Sironem, Maro, contulit ipsa magistrum
Roma potens, proceresque suos tibi iunxit amicos:
Pollio Maecenas Varus Cornelius ardent,
- 90 te sibi quisque rapit, per te victurus in aevum.
Musa refer quae causa fuit componere libros?
sumpserat Augustus rerum moderamina princeps.
iam necis ulti^r erat patriae, iam caede priorum
perfusos acies legitur visura Philippos.
- 95 Cassius hic Magni vindex et Brutus in armis
intereunt. victor nondum contentus opimis
emeritas belli spolis ditasse cohortes
proscripsit miserae florentia rura Cremonae,
totaque militibus pretium concessa laborum
- 100 praeda fuit: violenta manus bacchata per agros.
non flatus, non tela Iovis, non spumeus amnis,
non imbres rapidi, quantum manus impia vastant.
Mantua, tu coniuncta loco, sociata periclis:

non tamen ob meritum miseram vicinia fecit.
 iam Maro pulsus erat: set viribus obvius ibat   105
 fretus amicorum clipeo, cum paene nefando
 ense perit. quid dextra furis? quid viscera Romae
 sacrilego mucrone petis? tua bella tacebit
 posteritas ipsumque ducem nisi Mantua dicat.
 non tulit hanc rabiem doctissima turba potentum.   110
 itur ad auctorem rerum, quid Martius horror
 egerit, ostendunt, qui tam miseranda tulisset.
 Caesaris huic placido nutu repetuntur agelli.
 his auctus meritis cum digna rependere vellet,
 invenit carmen, quo munera vincere posset: 115
 praedia dat Caesar, quorum brevis usus habendi,
 obtulit hic laudes, quas saecula nulla silescant.
 pastores cecinit primos: hoc carmine consul
 Pollio laudatur ter se revocantibus annis
 composito. post haec ruris paecepta colendi   120
 quattuor exposuit libris et commoda terrae
 edocuit geminis anno minus omnia lustris.
 inde cothurnato Teucrorum proelia versu
 et Rutulum tonuit. bissena volumina sacro
 formavit donata duci trieteride quarta.   125
 sed loca quae vulgi memoravit tradita fama
 aequoris et terrae statuit percurrere vates,
 certius ut libris oculo dictante notaret.
 pergitur: ut Calabros tetigit, livore nocenti
 Parcarum vehemens laxavit corpora morbus.   130
 hic ubi languores et fata minacia sensit

. . . . .

VITA NORICENSIS.

S = cod. Sanblasianus 86 saec. IX. vid. praef. p. XIV

Locus tempus persona in hac arte Aeneidos quaerendi sunt et causa scribendi certum est, nam Mantua locus huius libri. in tempore Caesaris Augusti scriptus persona Virgilii filii figuli cui Stimichon nomen erat et Maiae sororis Lu-
5 cretii. hic autem tres species proprietatis habuit, id est Puplius Virgilius Maro. Puplius a puplite grandi vel a puplica re, Virgilius a virga laurea id est mater eius prae-
gnas fuit vidit se ipsum enixam fuisse virgulam lauream,
quae tan cito in virgam lauream coram crevit magnitudine
10 teribinti. Maia retulit Lucretio fratri suo poetae claro et
dixit ei mox filium paries, et quod non de semine regali
praegnas es, non de triumphis clarus erit puer, sed de arti-
ficio aliquo aut poematis aut alicuius operis clarus habe-
bitur. et postquam natus fuerit debes eum ducere ad poe-
15 tas; et Virgilium oportet te nominare. Maro eloquens in-
tellegitur. Eusebius dicit: Virgilius Maro in pago qui Andes
dicitur haut procul a Mantua nascitur Pompeio et Crasso
consulibus. Virgilius Cremonae studiis eruditur. sumpta
toga Mediolanium ingreditur et post breve intervallum Ro-
20 mam pergit. Virgilius in Brundisi moritur Sentio Saturnino
et Lucretio Cinna consulibus. ossa eius Neapoli translata
in secundo ab urbe miliario sepeliuntur titulo huiusmodi
suprascripto, quem moriens ipse dictaverat:

‘Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
25 Parthinope; cecini pascua rura duces’.

causa civilis belli inter Octavianum Augustum et Marcum

Antonium iuxta Acteum litus gesti in quo versus est Antonius cum Cleopatra in fugam. et Caesar victor Romam pervenit et agros militum et amicorum Antonii militibus suis divisit, villa quoque propria Virgilii, qui consiliarius 30 familiaris et poeta Antonii fuit, quae villa Andes dicitur, Claudio Arioni centurioni data est. cum Mantua data est Cornelio Gallo Cremona non sufficiente militibus. hi sunt amici Virgilii de potentibus Octavianis: Emilius Macer, Quintilius Varus, Micenas, Cornelius Gallus, Asinius Pollio. in 35 laudem et honorem Caesaris eo iubente XII libros Aeneidos scripsit. Homerus XLII libros in laudem Graecorum scripsit, Virgilius vero XII in laudes Romanorum scripsit. patientiam autem sui ingenii nobis ostendit cartando lata XLII in XII et angustiora delatando id est VII in X et II in IV. 40 Aeneys quod de Aenea narrat. Varus et Toca Virgilii et Horatii contubernales poetae, qui Aeneidos postea libros emendaverunt sub ea condicione, ut nihil adderent. tria genera carminum sunt: humile eloquium ut bucolicum, medium eloquium ut georgicon, magnum eloquium ut Aenei- 45 don. phisicam secutus in bucolicis, ethicam in georgicis, in Aeneidis loycam.

Puplius Virgilius Maro natus est in idibus Octobris Pompeio et Crasso consulibus genere Tusco, Mantuae civitatis vico Andes nomine ubi eum mater Maia genuit ante triennium quam Lucretius poeta deciderat. quis pater eius fuit incertum est. in eo loco ubi est conceptus palmes est positus qui in arboris speciem crevit, qui indicio fuit mirae claritatis. eum erudivit Balesta cives. ubi Romam venit ad notitiam Caesaris statim factus est amicus. Virgilium 55 nempe propterea parvuli legunt ut videlicet poeta magnus, omnium praeclarissimus atque optimus teneris hebitus (s. s. velaeni) animis non facile, oblivione possit aboleri, secundum illud Horatii (*epist. I, 2, 69*) 'quo semel est inbuta recens, servabit odorem testa diu'. 60

VITA MONACENSIS.

m = Monacensis lat. 15514 saec. X vid. praef. p. XIV.

Pompeio et Crasso consulibus.

Pompeio et Crasso consulibus anno Ptholemei regis Aegypti octavo in pago Andensi in villa quae Andis dicitur iuxta Mantuam nascitur Virgilius, quem alii de Romanis alii de Mantuanis parentibus natum autumant, infimis tamen, quia pater illius figulus fuit Istimicon nomine. mater eius Maia vocatur. quae de eo praegnans fertur in somnis vidisse se enixam virgam lauream et subito in magnitudinem terrebinti crevisse. quae cum fratri suo Lucretio poetae somnium retulisset, ait ad eam: paries, inquit, cito filium, qui licet non de magno sit genere, habebitur tamen clarus aut de aliquo artificio aut de poematibus aut de quolibet opere mirando. unde nato illum oportet poetis exhiberi et quia virgam vidisti, a virga Virgilius vocabitur. unde et postea Publius Virgilius Maro vocatus est. 'Publius' pronomen est a poplite grandi vel ut alii a publica re id est regali. 'Virgilius' a virga vel ut alii 'vere gliscens' propter scientiam eructuantem et viridem. Maro autem niger vel eloquens dicitur. hic primum Cremona civitate in Italia eruditus, deinde Mediolanio, ut ipse ait. sumpta toga Mediolano egreditur. post breve tempus Romam venit, tempore igitur, quo Iulius Caesar regnabat in Italia, Brutus Casius XII plebes Tuscorum regebat, id est inferiores partes

Italiae, partesque Virgilii editabat. inter praefatos reges
ortum est bellum. haud multo post victoriam Iulius captam 25
moriens regna haec nepoti suo Octaviano, sororis suae Oc-
taviae filio, tradidit. hic Antonio, consuli suo, Monachim
dedit sororem suam coniugem. sub cuius potestate Virgilius
erat. sed Antonius tertio rebellans despecta sorore eius
Alexandriam pergit, habens consiliarium et poetam Virgi- 30
lium in cōmitatu. qui accepta Cleopatra Arabiam dotem
dedit auxiliante sibi Hispania, Affrica, Syria, Aegypto et
media parte Italiae a Roma usque ad mare meridianum,
Cremona et Mantua. partibus vero Caesaris consenserunt
VII triones(?) Gotia, Germania, Hillircum, Rhetia, Pannonia 35
et omnis Silicia et insulae Tyrreni maris et media Italia a
Roma usque ad Alpes et usque ad vicinum mare, Ephiro
cum Roma et Ravenna cum ceteris civitatibus. Antonius
quidem Octaviano Caesari navale bellum intulit iuxta Ac-
teum litus, ducens exercitum secum et Cleopatram, habentes 40
duos serpentes in prora navis, ut, si victoriam Caesaris sen-
sissent, a serpentibus interimerentur. et tali desperatione
perierunt. at victor Caesar Romam redit et statim misit
Cornelium Gallum vero Appinum et Asinnium Pollionem
milites suos, ut hereditatem Antonii et amicorum eius, hoc 45
est Cremonam civitatem, suis militibus dividerent et quia
non sufficerent illis addita est Mantua unde erat Virgilius.
tunc Mantua Cornelio Gallo data est et Andis, Virgilii villa,
Claudio Arrioni, qui voluit Virgilium occidere, nisi flumen
in alteram partem natasset. post quae amici et condisci- 50
puli Virgilii, consules Caesaris et poetae Aemelius Macer,
Gentilius Varus, Mecenas, Cornelius Gallus et Asinius
Pollio suaserunt Virgilium ut per laudem Caesaris peteret
hereditatem suam. quam cum per Assinium Pollionem
impetrasset, devenit ad amicitiam Caesaris. tandem peten- 55
tibus Romanis, cum scirent Graecos pompan tes viciisse ori-

ginem Romanorum in libris Homeri praecipue de eversione Troiae, unde Roma initium sumpsit, ut habuissent solatium Romani, scripsit Virgilius adversus Graecos de fortitudine et origine Romanorum cum opere Aeneae, filii Anchisae et qualiter Aeneas primo Romam petivit et fortitudine sua superato Turno obtinuit. in quibus narratur opulentia virtus et maiestas Caesaris et quomodo ille a multis saeculis prophetatus sit. maxime Gentilius Varus ista hortatus fuerit, cui in eius honore Virgilius scripturum promittit XII libros, dicens inter VI eglogas [dicens] [*bucol. VI, 6 sq.*]: 'tunc tibi dicere laudes, Vare, tuas'. isti inimici Virgilii adversabantur illi: Cornificius, Clodius, Mebeus, Vabeus, Archades, Vavius et Mevius. si quaeris locum, ubi primum scribere inchoaverit exordium librorum, dico verum bucolica et georgica, in Partenope civitate, quae Cima et Neapolis et Necropolis vocatur. ibidem primam partem sui libri scripsit. XII vero libros Aeneidos heroici carminis, postquam amicitiam Caesaris adeptus est, Rome scripsit. alii tamen Mantua hoc scripsisse putant. quo, inquies, tempore quidem? Augusti, inquam, Caesaris, a quo reges Romanorum cooperunt Augusti vocari, qui regnavit annis LVI et mensibus VI. qua ex causa, nosse vis: pro postulatione hereditatis suae ad laudem Caesaris in honore Assinnii Pollionis bucolica scripsit. item in laude Caesaris et honore Mecenatis georgica edidit, item in laude Cae(saris), petentibus Romanis, XII libros Aeneidos composuit. bucolica plurale nomen est gen(eris) neutri ab eo quod est 'bos' et 'umbocolo' compositum et est adiectivum nomen. bucolica id est boum cultura: Isiodus dicit. bucolica pastorale carmen, quod Siracusani a pastoribus opinantur esse compostum. alii a Lacedemone transeunte Exerse rege Persarum in Traciam et cum Spartanae virgines metu hostili urbem egredi non auderent nec pompam quarumcumque agrestium in honore Diana exicerent, turba pastorum, ne religio

periret, eandem in cottidianis cantibus celebrarunt. appellatur autem bucolicum a maiori parte. bucolicum id est boum cultura, quam opilionum et cantica in his inserantur. haec bucolica egloga continet. 'egloga' enim graece, latine 'excerptio' sive 'gratiarum actio' et 'conloquium' dici potest 95 propter collectionem ex multis libris vel historiis seu fabulis in unam fabulam collectam veluti epistola. georgicon plurale nomen est compositum: 'ge' enim graece, latine 'terra' dicitur; 'orgin' vel 'orgon' graece, latine 'culmen' vel 'cultura' intellegitur et est nomen georca carmina id est terra- 100 rum cultura. 'Eneidos' potronimicum est et genitivus. nepos Caesaris. propter narrationem Aeneae et posteritatis eius.

quales auctores assimilatus est Virgilius? Teocritum Siracusum in bucolicis, qui VII eglogas narrat typice dicens (*bucol. II, 36*): 'est mihi disparibus septem compacta ci- 105 cutis'. Virgilius decem. Isiodum Ascreum in georgicis, qui duos libros composuit de agricultura, unum de semine far- ris et plantatione vitis et arborum, alterum de pastu peco- rum et iumentorum et de pastu vel cura apium. econtra Virgilius scribit quatuor propter quatuor species agricul- 110 turae. ager enim 'arvus' dicitur propter arandum et 'con- situs' propter insertas arbores et vites in ordine positas aut 'pastus' propter pastum pecorum et iumentorum aut 'florens' propter flores collectos in agro convenienti ad pascendas apes. in XII vero libris Omerum imitatus est, 115 qui praecellit omnes poetas Graecorum, inter quorum poe- mate XLIII libros de insignis (*sic*) eorum operibus et praecipue de versione Troiae conscripsit. haec contra Virgilius undecim libros composuit in laude Romarum. quot sunt partes principales scientiae? in poemate Virgilii tres: phy- 120 sica id est naturalis in bucolicis, ethyca id est moralis in georgicis, loyca id est rationalis in XII libris Aeneidos.

VITAE GUDIANAE.

γ = Gudianus fol. no 70 saec. IX vid. praef. p. XIVsqq.

VITA I.

Iniciis librorum VII periochae id est circumstantiae sunt requirendae: vita poetae, titulus operis, qualitas carminis, intentio scribentis, numerus librorum, ordo librorum, explanatio. de vita poetae primum dicamus. iste Virgilius
5 Mantuanus fuit genere, patre figulo et matre Maia genitus et omni virtute probabilis, excepto quod impatiens erat libidinis. fuit et verecundissimus adeo ut de ipsa sui verecundia cognomen sibi sortiretur. nam ‘Partenias’ id est Virgilius dictus est. ‘partenos’ enim graece, ‘virgo’ dicitur
10 latine. cum vero pater et mater eius iter agerent, mater eius ventre admonita declinavit a publico et peperit puerum, quem nominavit Virgilius a virga lauri sive ut alii dicunt populi, quam ibi fixit. quae virga brevi tempore convaluit et in mirae altitudinis arborem excrevit. quod cum rettulisset suo fratri Lucrecio, intellexit eum futurum esse magnum ingenio vel arte. ipse vero multis in locis studuit, partim Cremonae, partim Neapoli, partim Mediolani. deinde multos composuit libros. fecit disticon id est carmen duorum versuum in Balistam id est contra Balistam latronem
15 20 ita:

‘monte sub lato (*sic*) lapidum tegitur Balista sepultus;
nocte die tutum carpe viator iter’.

fecit et aliud disticon ad culicem [*culex 413/14*]:

parva (*sic*) culex pecudum custos tibi tale merenti
funeris officium pro vitae numere reddit'.

25

scripsit et bucolicum ad similitudinem Teocriti creci poetae, georgicon ad similitudinem Esiodi, Aeneida ad similitudinem Omeri. cum igitur bellum civile inter Octavianum et Antonium ortum fuisse, Cremonenses partibus Antonii favent. sed Octavianus potitus victoria Antonium interfecit 30 et agros Gremonensium suis militibus distribuit et cum non sufficerent, addidit eis agros Mantuanorum, non quod illi peccassent, sed quia vicini erant Cremonensibus. inde idem Virgilius [*bucol. IX, 28*]: 'Mantua ve miserae nimium vicina Cremonae'. inter quos et Virgilius perdidit suos agros 35 et ob istam causam abiit Romam atque adiutorio Pollionis et Mecenatis, qui erant tunc clarissimi consules, non solum agros recipere meruit, sed et familiaritatem Octaviani obtinuit. admonente vero Polione scripsit bucolicam in tribus annis et emendavit. et ortante Mecenate scripsit georgicam 40 in septem annis et emendavit. praecipiente vero Octaviano scripsit Aeneidam in undecim annis, sed non emendavit. unde ipse moriens praecepit, ut totus incenderetur liber. sed Octavianus tantum opus non paciens perdere praecepit, ut Tuca et Varro, qui erant tunc nobilissimi poetae, tali emen- 45 datione emendarent, ut superflua quaeque auferrent et de suo nihil adderent. unde et dimidi versus ibi inveniuntur.

titulus operis est bucolicum carmen et dicitur apo tubucon (*sic*) id est a cura boum vel a custodia quia, quamvis ibi poeta de aliis loquitur animalibus, tamen a bubus nomi- 50 navit suum carmen, quia boves apud rusticos praecipua sunt animalia.

qualitas carminis. tres sunt characteres: humilis, medio-

cris, grandilocus, quos Virgilius commemorat: humili in bu-
55 colica, mediocri in georgica, grandiloco in Aeneida scripsit.

intentio sribentis: ut laudaret Pollionem et Mecenatem agris receptis, vel aliter, ut imitaretur Teogritum in bucolicis, Isiodum in georgicis, Omerum in Aeneidis.

numerus librorum: quamvis X habentur eglogae in bu-
60 colicis, tamen unum conficiunt librum. in georgicis enim quattuor sunt libri, in Aeneidis multo plures.

ordo librorum facile videtur, quamvis antiqui de ipso ordine multum contenderent.

explanatio est quam in manu tenemus. set Iohannes
65 Scottus has breviter scripsit periochas dicens: quis, quid,
cur, quomodo, quando, ubi, quibus facultatibus. quis scripsit?
Virgilius. quid scripsit? bucolicum carmen. cur scripsit?
ut laudem redderet Polloni et Mecenati sive Octaviano.
quomodo scripsit? humili, mediocri, grandiloco caractere.
70 quando scripsit? temporibus Octaviani. ubi scripsit? Mantuae.
quibus facultatibus fecit? eorum, quos imitatus est,
videlicet Theocritum in bucolico, Isiodum in georgicis,
Omerum in Aeneidis.

explicit proaemium.

VITA II.

vita Virgilii poetae incipit:

Virgilius genere Mantuanus in pago, qui Andis dicitur,
haut procul a Mantua nascitur Pompeio et Crasso consulibus.
Pompeius captis Iherusolimis tributarios Iudeos facit.
5 Virgilius Chremone studiis eruditur.

bucolica, ut ferunt, inde dicta est, a custodia boum id est ἀπὸ τῶν βουκόλων, id est a cura boum. praecipua enim animalia sunt apud rusticos boves. huius autem carminis origo varia est. nam alii dicunt eo tempore, quo Cherces Persarum rex invasit Greciam, cum omnes intra muros late- 10 rent nec possent more solito Diane sacra persolvi, pervenisse ad montes Lacones rusticos et in eius honorem ymnos dixisse, unde natum ab illis rusticis carmen bucolicum aetas posterior elima[na]vit. alii dicunt quod cum Orestes Diane simulacrum ex Chitia adveeret Sticiliam tempestate esse de- 15 latum, completoque anno Diane festum celebrasse collectis nautis et aliquibus pastoribus convocatis et exinde permanisse apud rusticos consuetudinem. alii non Diane neque Oresti set Apollini hoc carmen dedicatum dicunt, quo tempore Ametis regis pavit armenta. alii rusticis nominibus a pasto- 20 ribus hoc asserunt carmen, ut Faunis, Nymphis ac Satiris hic est quoque huius carminis titulus. causa ergo scribendi bucolicam haec est: occiso Iulio Caesare Augustus filius eius id est Octavianus contra persecutores patris et Antonium bellum movit, victoria potitus Cremonensium agros, 25 qui contra eum senserant, militibus suis dedit. qui cum non sufficerent, etiam Mantuam iussit distribui, non propter culpam sed propter vicinitatem. unde dicit Virgilius (*bucol. IX, 28*): ‘Mantua vae miserae nimium vicina Cremonae’. inter quos agri Virgilii sunt ademti. set cantando postea so recipere meruit ab Octaviano et suis senatibus.

‘Titirus’ dicitur maior yrcus, ex hirco et ove natus, et est dux gregis. per illum ergo intellegitur Virgilius, qui fuit quasi dux Mantuanorum, quando ab Octaviano agros sibi suisque impetravit. ‘Melibeus’ apotonmeliton id est a 35 meditatione. secum enim fugiens meditabatur, quomodo

suam dimittebat regionem vel 'Melibeus' dicitur ἀπὸ τῶν μῆλων id est a curis boum. 'bucolica' ἀπὸ τῶν βουκόλων id est a custodia boum. 'Titirus' a graeca aethimologia 40 descendit. inter 'patulum' et 'patentem' distantia est. 'patulum' quae ob omnibus videtur et non clauditur nec latet, sicuti est mons et arbor; 'patens' est quae clauditur et aperitur, sicut est ostium et fenestra. 'egogla' dicitur quasi egaloga, quia 'ega' dicitur capra, 'logos' sermo. inde 'ego- 45 gla' dicitur sermo de capris. inducitur etiam pastor iacens sub arbore securus et otiosus datque operam cantilenae. alter vero, qui cum gregibus ex suis pellitur finibus, qui cum Titirum inspexisset iacentem ita locutus est: 'Titire' et ce- 50 tera. et hoc loco Titirum sub persona Virgilii debemus in- telligi. non tamen ubique set ubi exigit ratio. quod autem eum sub fago dicit iacere, allegoria est onestissima, quasi sub protectione est vel sub arbore glandifera, quae fuit victus causa. antea enim homines glandibus vescebantur. unde fagus dicta est ἀπὸ τῶν φάγων. hoc etiam videtur di- 55 cere iaces sub umbra fagi in agris tuis tuas retentas [non] possessiones, quibus aleris, sicut etiam glandibus alebantur antea antiqui.

VITA III.

Virgilius poeta genere fuit Mantuanus natus idibus Octo- bribus in oppido prope Mantua. Cremone studiis litterarum eruditus Ravennam pergens togam sumsit. togatus vero non parvo post tempore Romanam adiit. toga autem vestius 5 est magistrorum, quia illa non utebantur vulgares homines sed solum modo magistri. favorem Caesaris et militum eius emeruit. potitus gratia et amicitia senatorum. Partenope ivit. in qua civitate miro ordine carmina sua composuit Partenope

civitas est Calabriae. carmina autem sua composita Brundisium attinxit. sed Brundisii moritur. Brundisii civitas est 10 Campaniae. ossa vero illius Neapolim translata et secundo miliario ab urbe in bivio mira magnificentia condita sunt. sepulcrum vero illius miro ordine [miro ordine] compositum est. in quo epitaphium quod vivens composuit insertum est ita continens:

15

Mantua me genuit, Calabri rapuere tenet nunc
Partenope. cecini pascua rura duces.

VITA BERNENSIS.

β = Bernensis 172 saec. IX—X fol. 3^R

γ = Bernensis 167 saec. IX—X fol. 5^V

W = Augustanus Trier 1086 saec. IX—X fol. 170^{RI}

B = Bembinus Vatic lat. 3252 saec. IX—X.

E = Paris. lat. 8093 saec. X fol. 60^R

T = Paris. lat. 8069 saec. XI fol. 114^{VI}

F = Mellicensis cim. 2 saec. X fol. 212^V

M = { m = Monacensis lat. 305 saec. XI—XII fol. 15^R
 n = Monacensis lat. 18059 saec. XI fol. 162^{RII}

λ = Laur. 33, 31 saec. XIV fol. 17^R

K = Bruxellensis lat. 10017 saec. XIII fol. 157^V

C = Brit. Mus. add. mss. 32319 A saec. XII fol. 150^R

$Gud.$ = Gudianus fol. no 70 saec. IX fol. 2^{RI}

hos codd. non adhibui:

Paris. lat. 16236 saec. X fol. 4^R

Vat. Reg. 1495 saec. XII fol. 1

Vat. lat. 1577 saec. XIII—XIV

Bruxellensis lat. 21951 saec. XV fol. 104^R

De nobilitate ac die atque tempore nativitatis atque longitudine temporis vitae Publpii Virgilii Maronis discipuli Epidii oratoris incipit.

Publius Virgilius Maro, genere Mantuanus, dignitate eques

Romanus, natus idibus Octobribus Gneo Pompeio et Marco Crasso consulibus. ut primum se contulit Romae, studuit apud Epidium oratorem cum Caesare Augusto, unde cum omnibus Mantuanis agri aufererentur, quod Antonianis partibus favissent, huic solo concessit memoria condiscipulatus, ut et ipse poeta testatur in Bucolicis dicendo (1, 6) 'deus nobis haec otia fecit'. in quibus ingenium suum expertus est, favorem quoque Caesaris emeruit. ac deinde Georgica conscripsit, et in his corroborato ingenio eius Aeneida conscripsit, cui finem non potuit imponere raptus a fatis; et ideo inveniuntur apud eum versus non peracti, quibus non supervixit ad replendum. vixit annos LII amicitia usus imperatoris Augsti et aliorum complurium probatissimorum virorum. vita Virgilii finit.

SERVIUS.

- B = Bernensis 363 saec. IX fol. 58^R—58^V*
L = Lipsiensis bibl. sen. rep. I n 36^b fol. 73^R
G = Bernensis 167 saec. IX—X fol. 5^R—5^V
M = Monacensis lat. 6394 saec. XI fol. 40^V
E = Monacensis lat. 18059 saec. XII fol. 37^{VI}—37^{VII}
C = Casselianus ms. poet. fol. 6 saec. IX—X fol. 1^R et fol. 61^R
H = Hamburgensis bibl. bubl. Scrin 52 saec. XI fol. 54^R—54^V
D = Dresdensis 136 saec. XV v. p. XVII

In exponendis auctoribus haec consideranda sunt: poetae vita, titulus operis, qualitas carminis, scribentis intentio, numerus librorum, ordo librorum, explanatio. Vergilii haec vita est. patre Vergilio matre Magia fuit; civis Mantuanus,
5 quae civitas est Venetiae. diversis in locis operam litteris dedit; nam et Cremonae et Mediolani et Neapoli studuit. adeo autem verecundissimus fuit, ut ex moribus cognomen acciperet; nam dictus est 'Parthenias'. omni vita probatus

uno tantum morbo laborabat; nam inpatiens libidinis fuit.
primum ab hoc distichon factum est in Ballistam latronem: 10
'monte sub hoc lapidum tegitur Ballista sepultus:
nocte die tutum carpe viator iter'.

scripsit etiam septem sive octo libros hos: Cirin Aetnam
Culicem Priapeia Catalepton Epigrammata Copam Diras.
postea ortis bellis civilibus inter Antonium et Augustum, 15
Augustus victor Cremonensium agros, quia pro Antonio
senserant, dedit militibus suis. qui cum non sufficerent, his
addidit agros Mantuanos, sublatos non propter civium cul-
pam, sed propter vicinitatem Cremonensium: unde ipse in
bucolicis [9, 28]: 'Mantua vae miserae nimium vicina Cre- 20
monae'. amissis ergo agris Romam venit et usus patrocinio
Pollio et Maecenatis solus agrum quem amiserat meruit.

tunc ei proposuit Pollio ut carmen bucolicum scriberet,
 quod eum constat triennio scripsisse et emendasse. item
 25 proposuit Maecenas Georgica, quae scripsit emendavitque
 septem annis. postea ab Augusto Aeneidem propositam
 scripsit annis undecim, sed nec emendavit nec edidit: unde
 eam moriens praecepit incendi. Augustus vero, ne tantum
 opus periret, Tuccam et Varium hac lege iussit emendare,
 30 ut superflua demerent, nihil adderent tamen: unde et semi-
 plenos eius invenimus versiculos, ut [Aen. I, 534] 'hic cur-
 sus fuit', et aliquos detractos, ut in principio; nam ab ar-
 mis non coepit, sed sic:

35   'ille ego, qui quondam gracili modulatus avena
             carmen, et egressus silvis vicina coegi
             ut quamvis avido parerent arva colono,
             gratum opus agricolis, at nunc horrentia Martis —
             arma virumque cano'

et in secundo hos versus [566—589] constat esse de-
 40 tractos:

- (566) 'aut ignibus aegra dedere.
iamque adeo super unus eram, cum limina Vestae
servantem et tacitam secreta in sede latentem
Tyndarida aspicio; dant clara incendia lucem
(570) erranti passimque oculos per cuncta ferenti. 45
illa sibi infestos eversa ob Pergama Teucros
et Danaum poenam et deserti coniugis iras
praemetuens. Troiae et patriae communis erinys,
abdiderat sese atque aris invisa sedebat
(575) exarsere ignes animo; subit ira cadentem 50
ulcisci patriam et sceleratas sumere poenas.
'scilicet haec Spartam incolmis patriasque Mycenias
aspicet, partoque ibit regina triumpho,
coniugiumque domumque patres natosque videbit,
(580) Iliadum turba et Phrygiis comitata ministris? 55
occiderit ferro Priamus? Troia arserit igni?

Dardanium totiens sudarit sanguine litus?
non ita. namque etsi nullum memorabile nomen
feminea in poena est, habet haec victoria laudem:
extinxisse nefas tamen et sumpsisse merentis   (585)
laudabor poenas, animumque explesse iuvabit
†ultricis famam et cineres satiasse meorum'.
talia iactabam et furiata mente ferebar,
cum mihi se non ante alias'
65 periit autem Tarenti in Apuliae civitate. nam dum Meta-
pontum cupit videre, valetudinem ex solis ardore contraxit.
sepultus est autem Neapoli. in cuius tumulo ab ipso com-
positum est tale distichon:
‘Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
70 Parthenope: cecini pascura rura duces’.

PROBUS.

M = Monacensis lat. 755a 1496—97 fol. 4^R

P = Parisinus lat. 8209 saec. XV fol. 1^R—1^V

V = Vaticanus 2930 saec. XV fol. 68^R—68^V

E = Egnati editio princeps a. 1507 Venetiis impressa

P. Vergilius Maro natus Idibus Octobris Crasso et Pompeio consulibus matre Magia Polla, patre Vergilio rustico vico Andico, qui abest a Mantua milia passuum XXX, tenui facultate nutritus. sed cum iam summis eloquentiae doctribus vacaret, in belli civilis tempora incidit, quod Augustus 5
adversus Antonium gessit, primumque bellum veteranis post Mutinense, postea restitutus beneficio Alfeni Vari, Asinii Pollionis et Cornelii Galli, quibus in Bucolicis adulatur: deinde per gratiam Maecenatis in amicitiam Caesaris duc-
tus est. vixit pluribus annis liberali in otio, secutus Epi- 10
curi sectam, insigni concordia et familiaritate usus Quintili,
Tuccae et Vari. scripsit Bucolica annos natus VIII et XX,
Theocritum secutus, Georgica Hesiodum et Varronem. Aenei-
da ingressus bello Cantabrico hac quoque ingenti industria
ab Augusto usque ad sestertium centies honestatus est. de- 15

cessit in Calabria annum agens quinquagesimum et primum
heredibus Augusto et Maecenate cum Proculo minore fratre.
cuius sepulcro, quod est in via Puteolana, hoc legitur epi-
gramma:

- 20   'Mantua me genuit, Calabri rapuere, tenet nunc
Parthenope: cecini pascua rura duces'.

Aeneis servata ab Augusto, quamvis ipse testamento
damnat, ne quid eorum, quae non edidisset, extaret, quod
et Servius Varus hoc testatur epigrammate:

- 25   'iusserat haec rapidis aboleri carmina flammis
Vergilius, Phrygium quae cecinere ducem.
Tucca vetat Variusque; simul tu, maxime Caesar:
non tibi, sed Latiae consulis historiae'.
-

Bestraft
im Jahr 2001

